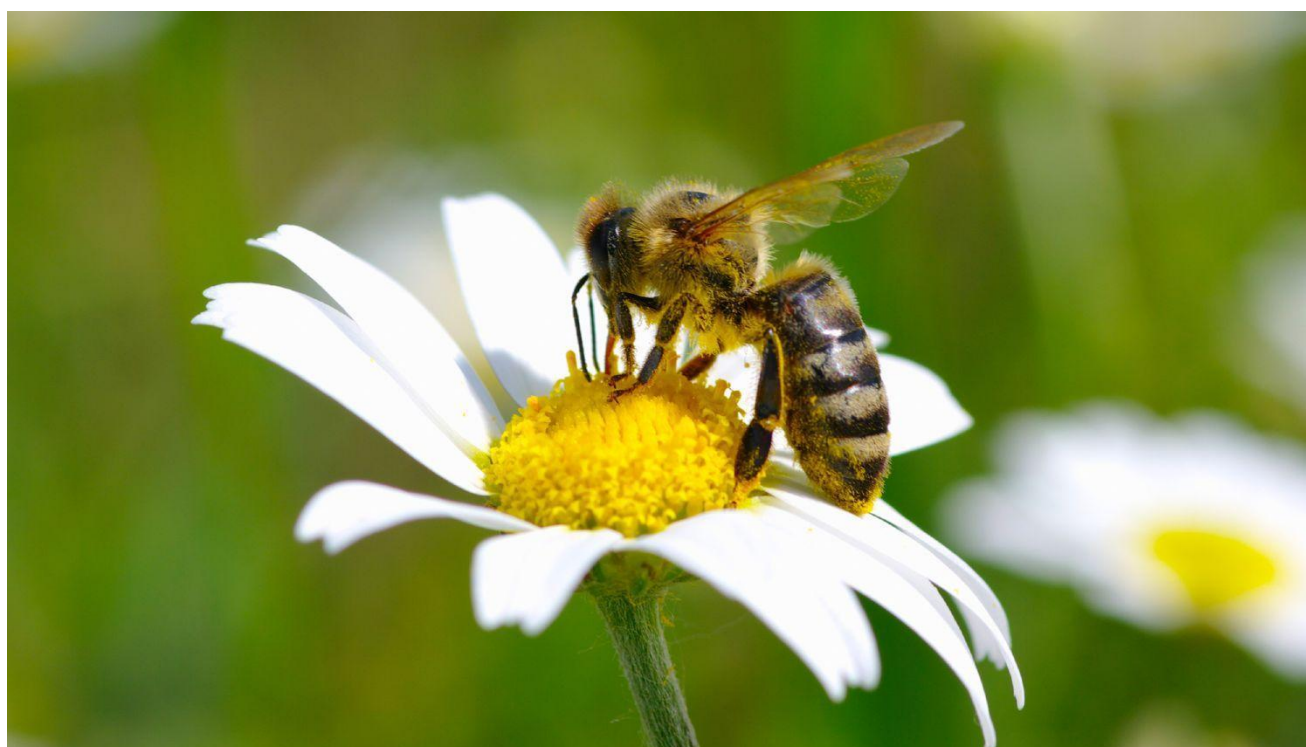

Læseplan for SSF-faget på Johanneskolen

Revideret 2023

Indholdsfortegnelse

	1
1. Læseplan	3
<i>Fagsyn</i>	3
<i>Formål for emnet</i>	3
<i>Slutmål for emnet</i>	4
<i>Delmål</i>	5
<i>Læseplan</i>	7
2. Undervisningsvejledning	13
<i>Indledning</i>	13
<i>Klasseundervisning og intimitet</i>	13
<i>Samarbejde med hjemmet</i>	13
<i>Kristen seksualetik</i>	14
<i>Gruppearbejde</i>	14
<i>Kønsopdelt undervisning</i>	14
<i>Gæstelærere</i>	15
<i>Ansvarsfordeling</i>	15
<i>Emneundervisning</i>	15
<i>Billedmaterialer</i>	15

1. Læseplan

Fagsyn

Der undervises i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab på 0.-9. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

- sundhed
- seksualitet
- familieliv

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at delmål og slutmål opfyldes.

Undervisningen bygger på overbevisningen om, at

- Gud har skabt mennesket i sit billede
- ethvert menneske, uanset køn, alder, seksuel orientering og etnicitet, er elsket af Gud
- menneskelivet begynder ved undfangelsen og afsluttes ved døden
- Gud har skabt mennesket som mand og kvinde
- familien er den grundlæggende sociale enhed, som Gud har sat mennesket ind i
- seksualiteten, både fysisk og psykisk, er en gave og en del af Guds gode skabelse af mennesket

Desuden tager undervisningen afsæt i erkendelsen af, at

- seksualitet bør ses i sammenhæng med følelser, kærlighed og familieliv
- den bibelske ramme for det seksuelle samliv er ægteskabet mellem mand og kvinde, men samtidig skal undervisningen ikke ensidigt tage afsæt i den kristne etik, men også i den virkelighed, som seksualiteten udfoldes i
- kristen etik er båret af buddet om at elske sin næste. Det indebærer omsorg for alle, også dem der ikke lever efter en kristen etik
- de to køn komplementerer hinanden, men kønsroller er foranderlige
- der findes forskellige opfattelser af og syn på køn og seksualitet

Formål for emnet

Formålet med undervisningen i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab er, at eleverne tilegner sig indsigt i faktuelle og værdimæssige forhold vedrørende sundhed, seksualitet og familieliv og kan reflektere over dem i forhold til menneskerettighederne og til det kristne livs- og menneskesyn og den etik, der knytter sig dertil.

Stk. 2. Undervisningen skal bidrage til, at eleverne får kendskab til egen krop og seksualitet. Undervisningen skal medvirke til udvikling af selvværd, livsglæde og respekt samt støtte den enkelte i udviklingen af egen identitet i samspil med andre.

Stk. 3. Undervisningen skal give eleverne forudsætninger for, at de i fællesskab med andre og hver for sig kan tage kritisk stilling og handle ansvarsfuldt og hensynsfuldt, hvad angår sundhed, seksualitet og familieliv.

Slutmål for emnet

Efter 9. klassestrin

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne gennem en fyldestgørende undervisning har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at:

sundhed

- fremme egen og andres sundhed og trivsel
- diskutere og redegøre for baggrund for og konsekvenser af udvalgte sundhedsproblemer
- analysere og vurdere sammenhængen mellem sundhed, forbrug og miljø
- beskrive og samtale om fysiske og psykiske faktorer og diskutere deres samspil og indvirkning på sundhed og seksualitet
- samtale om faktorer, der påvirker det fysiske og psykiske arbejdsmiljø

seksualitet

- forholde sig positivt til egen seksualitet
- vurdere, hvad der fremmer egen og andre unges seksuelle sundhed
- kende til og redegøre for biologiske og etiske sider ved menneskets udvikling, kroppen og dens funktioner samt seksualitet, herunder befrugtning, fosterudvikling og fødsel
- diskutere og forholde sig til forskellige udtryk for kærlighed: Venskab, forelskelse, kærester, forlovelse, ægteskab
- gøre rede for følelsers betydning og for forholdet mellem seksualitet, kærlighed og ansvar
- diskutere, hvordan negative konsekvenser af seksuallivet kan undgås
- forholde sig til præventionsmidler og seksuelt overførte sygdomme
- samtale om problemstillinger angående prævention og abort

familieliv

- forholde sig til forskellige familieformer
- diskutere og redegøre for den kristen-etiske ramme for familielivet i relation til kønsroller og familieplanlægning
- diskutere og forholde sig til kønsroller, som de kommer til udtryk i forskellige generationer og i medier
- samtale om følelsers og kærligheds betydning for familieliv
- gøre rede for betydningen af familien og andre sociale netværk for den enkelte og for fællesskabet

samt desuden at

- sammenligne forskellige former for livsstil, seksualetik og familieliv
- diskutere og forholde sig til de internationale erklæringer om menneskerettigheder, kende til historiske og internationale perspektiver på sundhed, seksualitet og familieliv og respektere det enkelte menneskes personlige valg af livsstil i denne kontekst
- diskutere og forholde sig til samfundets ligestilling af seksuelle minoriteter
- diskutere og tage stilling til forskellige ideologier bag kampagner og anden mediepåvirkning
- fremlægge og begrunde forslag til løsnings- og handlemuligheder i forhold til problemer omkring sundhed, seksualitet og familieliv

Delmål

Efter 3. klassesettrin

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

sundhed

- give eksempler på forhold, der har betydning for deres egen og deres kammeraters sundhed, herunder mad, søvn, boligforhold
- fortælle om enkle, vigtige regler for sund levevis
- kende deres krop, kroppens reaktioner og kroppens sprog
- være bevidst om egne grænser

seksualitet

- vide, hvordan et barn bliver til
- kende til biologiske og holdningsmæssige sider ved menneskets krop og seksualitet
- kunne sætte grænser for intimitet og respektere andres grænser

familieliv

- kende til den kristen-etiske ramme for familielivet
- have forståelse for familien som en betydningsfuld base for livet
- kende til forskellige bolig- og familieformer

samt desuden at

- udtrykke tanker om og ønsker for dem selv og andre
- give forslag til, hvordan forhold af betydning for dem selv og andre kan blive bedre
- fortælle om, hvad der gør børn og voksne glade og kede af det

Efter 6. klassetrin

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

sundhed

- begrunde valg om forhold, der har betydning for egen og andres sundhed
- beskrive eksempler på den daglige livsstils betydning for sundheden, herunder kost og motion og forholdet til alkohol, rygning og euforiserende stoffer
- give eksempler på, hvordan levevilkår kan påvirke sundhed
- samtale om drenge- og pigeroller
- samtale om forskellige sociale netværk, som børn og voksne kan indgå i

seksualitet

- samtale om og redegøre for fysiske og psykiske forandringer i forbindelse med puberteten, som hormoner og menstruation
- forstå befrugtning, fosterudvikling og fødsel
- samtale om og forholde sig til forskellige følelsesmæssige udtryk som venskab og forelskelse
- tage hensyn til forskellighed i følelsesmæssige udtryk og modenhed
- samtale om og have kendskab til forskellige former for seksualitet

familieliv

- samtale om og redegøre for den kristen-etiske ramme for familielivet
- vurdere egne og andres positive og negative deltagelse i familieliv samt i sociale netværk
- samtale om betydningen af nære sociale relationer

samt desuden at

- have kendskab til FN's menneskerettighedskonventioner
- aflæse og begrunde følelsesmæssige reaktioner
- samtale om, og diskutere drømme om, det gode liv

Læseplan

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab er et timeløst emne, hvilket er en udfordring i forhold til en traditionel opdelt fagplan. Nogle emner er naturlige at placere i biologiundervisningen eller i natur/teknik, mens andre emner er oplagte at behandle i dansk, kristendom, samfundsfag eller idræt. På trods af denne udfordring skal et samlet undervisningstilbud i det obligatoriske emne fastholdes, så fx "det fysiske" ikke adskilles fra "det psykiske og etiske". En mulighed er at benytte fagdage/faguger. Det vil gøre det muligt at samle undervisningen og på den måde gøre den mere synlig for eleverne.

Undervisningen skal ses i et biologisk, et samfundsmæssigt og et kristent-etisk perspektiv. Derfor skal det overvejes, hvordan undervisningen fremstår som et samlet emne, så den fysiologiske side ikke behandles i natur/teknik og biologi, mens etiske dimensioner alene tages op i dansk og kristendom. Men perspektiverne skal vægtes i forhold til indholdet i de forskellige fag.

Seksualundervisning kan være et udfordrende emne at undervise i, da emnet er af personlig karakter for den enkelte elev. Derfor skal der udvises stor opmærksomhed over for hver enkelt elevs nærhedszone og blufærdighed. Desuden kan det overvejes, hvorvidt eleverne hele tiden skal undervises samlet, eller om enkelte forløb med fordel kan gennemføres kønsopdelt, hvor underviseren er af samme køn. Det kan befordre en større åbenhed.

Et vigtigt princip i undervisningen er at begynde med at udfolde det positive i Guds skaberværk. Dernæst skal problemer og udfordringer belyses. I praksis kan det fx betyde, at der undervises i graviditet og fødsel, før der undervises i abort, i undfangelse før prævention, i seksuallivet før porno og i familien før skilsmissem/bruddet.

Sprogbrug skal ofres opmærksomhed, da et fagsprog kan være tungt, mens et friskt og ungdommeligt sprog kan virke forfladigende. Derfor kan det være vanskeligt at tage udgangspunkt i enkelte elevers sprogbrug. De "frimodige" elever skal ikke styre begrebsdannelsen og sprogbrugen. Anvend derfor dagligdags termer så vidt, som det er muligt. Desuden skal det overvejes, om sprogbrugen kan forenkles i de første skoleår, så undervisningen ikke er medvirkende til, at børnenes sprog bliver ublufærdigt.

Læseplanen indeholder forslag til, hvornår et emne bør tages op på baggrund af elevernes udvikling og modenhed. Undervisningen skal naturligvis også indrettes efter den enkelte klasses spørgsmål og interesse, så aktuelle overvejelser bliver diskuteret, og mulige anvisninger formidles. Det kan gøre undervisningen vedkommende og aktuel. Der skal desuden tages hensyn til både de elever, som kommer fra hjem med en kristen seksualetik, og de, som ikke gør.

Den enkelte lærer bedømmer, når særlige forhold kan begrunde, at delemner behandles på et andet klassetrin end det foreslåede. Det er fx vigtigt at forholde sig til emner, som pludselig bliver interessante for en gruppe af elever. I den forbindelse er børnenes brug af sociale medier også en faktor, der skal medregnes. Det er dog også en overvejelse værd, om et emne kan tages op for tidligt i forhold til den øvrige elevgruppe, så det vækker følelser og interesser hos disse elever, før de er modne til det.

1. forløb: 0. - 3. klasse

På dette trin tages udgangspunkt i barnet selv og dets familie. Børnene bør i en tidlig alder få en forståelse af, hvordan deres krop er sammensat og fungerer. Emnet "Min familie" skal have god plads, så familien i praksis anerkendes som et vigtigt fundament for livet. Det er vigtigt også at forholde sig til dødsfald og skilsmisse, da det er noget, som rammer nogle elever. Det vil være naturligt at tage emnerne op, når børnene selv fortæller om oplevelser i familien, fx fødsel, sygdom eller dødsfald.

Selvom temaet omkring pornografi først tages op i 4.-5. klasse bringes temaet op på forældremøder allerede i 2.-3. klasse. Forældrene opfordres til at skabe trygge rammer omkring brug af computere og mobiltelefon i hjemmet, fx ved at bruge computere i fællesrum, installere pornofiltre og have en overvejet praksis omkring udlevering og brug af mobiltelefon.

Forslag til indhold på de enkelte klassetrin:

0. klasse:

Emne	Mål med undervisningen
Mig og min krop	Se værdi i forskellige kroppe og blive glad for egen krop
Hygiejne	Lære basale ting om egen hygiejne
Min familie	Forholde sig til egen familie
Forskellige familieformer	Forholde sig til forskellige familieformer
Hvor kommer jeg fra?	Have viden om forplantning og sprog for det seksuelle samliv

1. klasse:

Emne	Mål med undervisningen
Følelser	Lære om forskellige følelser og vores samspil med andre
Krop	Lytte til egen krop og dens reaktioner
Skabt som mand og kvinde	Skabe bevidsthed om egen kønsidentitet
Adoptions- og plejebørn	Skabe forståelse for børn med forskellig baggrund og forhold
Handicappede børn	Skabe forståelse for handicappede børn

2. klasse:

Emne	Mål med undervisningen
Personlige grænser	Arbejde med personlige grænser og lære at værne om egne grænser
Kropsidealiser	Udforske samspillet mellem krop, normer og trivsel. Skabe sunde værdier for egen krop

3. klasse:

Emne	Mål med undervisningen
Familieliv	Udforske forskellige familieformer
Skabt som mand og kvinde	Reflektere over de roller, som drenge og piger indgår i
Børns vilkår og rettigheder i samfundet (jf. FN's børnekonvention)	Have kendskab til Børnekonventionen. Forklare begreberne "ligeværd" og "diskrimination"

2. forløb: 4. - 6. klasse

På dette trin gennemføres der præpubertetsundervisning i slutningen af 4. klasse, specielt er undervisning om menstruation vigtig. Undervisningen kan gennemføres med hele klassen. Klassen kan dog deles op i drenge/piger, hvis dette skønnes at være en bedre løsning.

I forbindelse med undervisning om intimitet bør læreren være opmærksom på tegn på incest og misbrug.

I 5. klasse tages emnet pubertet og kroppens forandringer op. Nænsomhed er vigtig, da kroppens forandringer kan medføre et negativt selvbillede.

Forelskelse og varme følelser for andre bliver vigtig for nogle elever i puberteten, men der skal tages hensyn til forskelligheden.

Sundhedsplejersken kan inddrages i 5. klasse. Emnerne aftales på forhånd, og læreren er til stede for at kunne følge op på undervisningen.

Forslag til indhold på de enkelte klassetrin:

4. klasse:

Emne	Mål med undervisningen
Mig og min krop - kropsglæde - pubertet	Få positivt forhold til egen krop. Forberedelse på fysiske og psykiske forandringer i puberteten
Grænser - privatzone - overgreb - pædofili - porno	Have viden om lovgivning og rettigheder i forhold til egne og andres grænser
Følelser - forelskelse - kærester	Have sprog for følelser og vide, hvad der gør børn og voksne kede af det

5. klasse:

Emne	Mål med undervisningen
Køn, krop og seksualitet - heteroseksualitet - homoseksualitet - transkønnethed	Reflektere over forskellige personlighedstyper Introduktion til homoseksualitet og transkønnethed
Kropsidealiser	Forholde sig til begrebet "den perfekte krop" før og nu
Følelser	Forholde sig til de følelsesmæssige forandringer i puberteten
Venskaber	Viden om venskabers og fællesskabers fundamentale betydning

6. klasse:

Emne	Mål med undervisningen
Familieliv	Forståelse for ægteskabet som pagt, forskellige familieformer og livet som skilsmissebarn
Kroppens udvikling <ul style="list-style-type: none"> - Forandringer i puberteten - Kvindens kønsorganer - Ægcellen - Menstruation - Mandens kønsorganer - Sædcellen - Hygiejne og almindelig renlighed - Onani	Have grundlæggende viden om den menneskelige anatomi og forplantning
Sex <ul style="list-style-type: none"> - Seksualetik - Prævention - Alternativ befrugtning	Forholde sig til seksualitet som en Guds gave. Forholde sig til seksuel debut og reflektere over rammen for sex Have grundlæggende viden om prævention og alternativ befrugtning
Grænser <ul style="list-style-type: none"> - Overgreb - Pædofili - Porno - Opførelse på de sociale netværk	Kende og værne om egne og andres grænser Forholde sig til sociale medier

3. forløb: 7. - 9. klasse

På dette trin følges der op på den tidligere gennemførte undervisning.

I 7. klasse gentages og udvides en del af emnerne fra 6. klasse, og der kan igen gøres brug af sundhedsplejersken. I 8.-9. klasse er det især vigtigt at sætte fokus på forskellige etiske spørgsmål og problemstillinger. Det er vigtigt, at eleverne præsenteres for seksualiteten som noget positivt og forstår sammenhængen mellem det fysiske og det relationelle. Samtidig er det vigtigt at fremhæve de grænser og det ansvar, der er forbundet med seksualiteten.

7. klasse:

Emne	Mål med undervisningen
<p>Følelser</p> <ul style="list-style-type: none"> - Identitetsdannelse, selvstændighed, gruppepres - Forelskelse og kærlighed, kærester - Kønsidentitet og kønsroller 	<p>Forholde sig positivt til egen seksualitet</p> <p>Forholde sig til forskellige udtryk for kærlighed</p> <p>Gøre rede for følelsers betydning</p>
<p>Kroppens udvikling</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kvindens cyklus - Psykiske og fysiske symptomer omkring menstruation, normale forløb, afvigelser - Kvindens og mandens følelsesmæssige svingninger - Hormoner, fx hypofysens hormoner, mandlige og kvindelige kønhormoner - Vækst og sekundære køns karakterer hos de to køn 	<p>Kende til og redegøre for biologiske sider ved menneskets udvikling, kroppen og dens funktioner samt seksualitet, herunder befrugtning, fosterudvikling og fødsel</p>
<p>Sex</p> <ul style="list-style-type: none"> - Samleje, befrugtning, fosterudvikling, fødsel - Prævention: Omtale af de vigtigste metoder og undervisning i deres sikkerhed og ulemper Orientering om, hvor de erhverves - Kønssygdomme - Aids 	<p>Forholde sig til de biologiske og etiske sider ved befrugtning, fosterudvikling og fødsel</p> <p>Forholde sig til præventionsmidler og seksuelt overførte sygdomme</p> <p>Kende til problemstillinger angående prævention</p>
<p>Etiske spørgsmål</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diskrimination ift. køn og seksualitet - Køn og seksualitet i historisk perspektiv - Seksualitetens rammer - Introduktion til abortsspørgsmålet, spontan og prøveret abort 	<p>Kende til de etiske problemstillinger ved abort</p>
<p>Sundhed</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alkohol, snus og rygning - Livsstilssygdomme - Sundt selvværd - Anoreksi, bullimi og cutting 	<p>Fremme egen og andres sundhed</p>

8. - 9. klasse:

Emne	Mål med undervisningen
<p>Følelser</p> <ul style="list-style-type: none"> - Forelskelse og kærlighed, kærester, forlovelse - Kærtegn: Grænser og ansvar - Seksualliv før ægteskab - Kønsidentitet og kønsroller - LGTB og queer-bevægelser 	<p>Gøre rede for følelsers og kærligheds betydning for familieliv</p> <p>Forholde sig til forskellige kønsroller</p>
<p>Ægteskabet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kærlighed og ægteskab, fx med afsæt i vielsesritualet - Seksuallivets rolle - Troskab - Tidlige og sene ægteskaber - Problemer i – og hjælp til – ægteskabet - Skilsmisse - At leve alene 	<p>Gøre rede for betydningen af familien og andre sociale netværk</p> <p>Forholde sig til forskellige familieformer</p>
<p>Familien</p> <ul style="list-style-type: none"> - Familieplanlægning - Svangerskab - Prævention (opfølgning) - Barnløshed og adoption - Familielivet: Rollefordeling 	<p>Gøre rede for den kristen-etiske ramme for familielivet i relation til kønsroller og familieplanlægning</p>
<p>Sundhed</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kønssygdomme - Stofmisbrug 	<p>Vurdere, hvad der fremmer egen og andre unges seksuelle sundhed</p> <p>Forholde sig til stoffers skadelige påvirkning</p>
<p>Etiske spørgsmål</p> <ul style="list-style-type: none"> - Menneske-rettighe - Samfundets lovgivning - Abort: Det uønskede barn. Fosterundersøgelser - Forsøg med æg og fostre - Genteknologi, reagensglas-befrugtning, fosterdiagnostik, menneskelivets ukrænkelighed - Barnløshed - Sex og rusmidler - Sex og penge (porno og prostitution) - Sex og mode - Sex og medier 	<p>Sammenligne forskellige former for livsstil, seksualmoral og familieliv</p> <p>Forholde sig til problemstillinger angående abort</p> <p>Taget stilling til forskellige interesser bag kampagner, reklamer og anden mediepåvirkning</p>

2. Undervisningsvejledning

Indledning

Denne vejledning giver forskellige perspektiver på og idéer til den konkrete planlægning og gennemførelse af undervisningen.

Grundlæggende er det vigtigt, at læreren igennem skoleforløbet er bevidst om de beskrivelser i formålet, der peger på, at den enkelte elevs udvikling understøttes, og at der, især på mellemtrin og i udskoling, skal lægges vægt på kritisk stillingtagen og ansvarlige og hensynsfulde handlinger. Læreren skal desuden være meget opmærksom i forhold til hvert enkelt barns følelser. Det enkelte barn kan i sin opvækst have været udsat for omsorgssvigt og andre problemer. Grundlaget for undervisning om familien er, at familielivet er de voksnes ansvar.

De første afsnit handler om grundlaget for og overordnede betragtninger om undervisningen, dernæst er der emner om praktiske og metodiske problemstillinger.

Klasseundervisning og intimitet

Klasseundervisningen i seksualundervisning skal forsøges holdt i generelle vendinger. Her er der ikke grund til at blive personlig, hverken med eksempler fra lærerens liv eller fra elevernes liv. Eleverne må lære at beskytte sig selv i forhold til offentliggørelsen af private anliggender, men samtidig skal de have mulighed for at søge at være personlig på tomandshånd el.lign. Der skal være tillid mellem personerne, før der kan tales om seksualitet.

Det er vigtigt, at skolens lærere, som de vejledere de er, stiller sig til rådighed som ressourcepersoner, hvor enkelte elever har et personligt problem eller en vigtig etisk overvejelse i relation til nærværende emne eller affødt af undervisningen. Desuden skal skolen være opmærksom på at inddrage ressourcepersoner i undervisningen, fx sundhedsplejersken eller en forælder, som har en relevant uddannelse. Flere organisationer beskæftiger sig med fx holdninger til abort. I disse tilfælde er det vigtigt at tale undervisningsindholdet igennem, så skolens grundlag og holdning fastholdes i undervisningstilbuddene. Hvis en elev søger en fortrolig samtale med en lærer, kan det resultere i en binding mellem personerne, som kan være vanskelig at forholde sig til efterfølgende. Det er naturligt at henvise eleverne til at tale med en fagperson af samme køn. Er sundhedsplejersken en kvinde, kan det være vanskeligt at anvende dette oplagte tilbud for drenge. En læge er også en mulighed.

Samarbejde med hjemmet

Opdragelse er et forældreansvar, men i skoletiden uddelegeres ansvaret til skolen og skolens lærere. Det gælder også seksualundervisning og familiekundskab. Der kan orienteres om undervisningens indhold med en opfordring til at tale med børnene om deres synspunkter. Forældre bør give udtryk for deres holdninger, det er en del af opdrageransvaret. Et punkt på dagsordenen til et af forældremøderne i 4.-9. klasse kunne også være en måde at lægge op til et samarbejde.

Da det for et barn kan være et problem at tale med sine forældre om et intimt emne i en løsrivelsesfase, som puberteten og teenageårene repræsenterer, kan der være behov for, at en anden voksen stiller sig til rådighed. Det kunne fx være en lærer.

Kristen seksualetik

Hvad siger Bibelen om seksualetik? Der er skrevet flere bøger, som har dette tema. Opgaven er vanskelig, da de forskellige bibelske beretninger tager afsæt i en anden kontekst, end den vi kender. Der er dog fortsat god grund til at analysere grundprincipperne og forsøge at fastlægge rammen for en kristen seksualetik. At beskrive og fastholde en kristen seksualetik i dagens Danmark er imidlertid ikke uproblematisk, derfor vil emnet også give anledning til diskussion i undervisningen, og det er afgørende, at læreren er i stand til at rumme de forskellige synspunkter, som måtte være repræsenteret i klassen. I den forbindelse er det også vigtigt, at læreren kan hjælpe med at bringe minoritetsholdninger i klassen frem, uanset om disse måtte være i overensstemmelse med eller i opposition til skolens holdning.

Gruppearbejde

Fordelen ved at anvende gruppearbejde i undervisningen er:

- at den enkelte elev får mulighed for at afprøve egne holdninger og tanker, samt lytte og evt. lade sig udfordre af andres tanker og holdninger
- den forsigtige elev vil i en mindre gruppe have mere mod til at ytre sig om det følsomme emne

Hvis man efter gruppearbejdet fælles i klassen hører de enkelte gruppers tanker, og læreren samtidig blander sig i snakken med sine tanker og holdninger, vil det kunne give anledning til yderligere at nuancere samtalen og dermed også den enkelte elevs tanker om emnet. Det er vigtigt, at læreren samler op på gruppesamtaler.

Oplægget til gruppediskussion kunne være:

- Små cases (happenings/historier), som læreren har samlet eller selv produceret, der sætter problemstillinger på spidsen
- En snak ud fra helt konkrete spørgsmål

Kønsopdelt undervisning

Fordelen ved, at man i en lille del af forløbet kører kønsopdelt undervisning, er:

- at der bliver mulighed for at tale mere frit om emner, som man ellers ikke ville berøre/samtale om
- at det er sundt for unge, at der er en voksen af samme køn, de kan få et modspil fra, og som selv kender problematikkerne
- at dialogen på visse områder bliver mere målrettet

Idéliste:

- Oplæg efterfulgt af kønsopdelt spørgsmålskasse med to lærere. En mandlig lærer besvarer/samtaler om spørgsmål med drengene, og en kvindelig lærer besvarer/samtaler om spørgsmål med pigerne
- Kønsopdelt gruppearbejde:
  - Forberede spørgsmål (individuelt og i grupper) til ovennævnte (kønsopdelt undervisning)
  - Skriv ti ting ved din drømmefyr/drømmekvinde – de listes op på tavlen – efterfølgende debat

Det er vigtigt med en fast struktur på kønsopdelt gruppearbejde, og at eleverne er modne til at arbejde med de stillede opgaver, da det ellers let kan køre af sporet.

Gæstelærere

Som i andre fag kan det være berigende at få besøg af en person, som har forholdt sig til emnet, eller som kan formidle problemstillinger i elevernes øjenhøjde. I forhold til seksualundervisning skal der være særlig opmærksomhed på følgende:

- Overvej grundigt formålet med at inddrage gæstelærere. Hvilke elementer kan gæstelæreren bidrage med?
- Klargør egne forventninger til undervisningen over for gæstelæreren. Der må være en grundlæggende tillid til, at gæstelæreren kan opfylde forventningerne
- Afstem disse forventninger med gæstelærerens forventninger. Giv gæstelæreren en grundig information om skolens holdning og forventning om respekt over for denne
- Overvær altid selv gæstelærerens undervisning

Ang. tidsrammen skal der være plads til, at emnet kan afsluttes med opfølgende og afklarende spørgsmål. Orientér i øvrigt skoleledelsen om gæstelærerens besøg.

Idéliste:

- En person eller foreninger, der arbejder med fokus på abortproblematik
- En kristen, som tager afsæt i en kristen seksualetik
- En fagperson: læge eller sundhedsplejerske

Ansvarsfordeling

Den, der har fået tildelt det praktiske ansvar for undervisningen (eksempelvis klasselæreren) i det timeløse emne, sørger for placeringen og koordineringen af de enkelte emner i løbet af året. Nogle emner er fx naturlige at placere i biologi, mens andre er naturlige at placere i andre fag.

Når en klasse rykker op i et nyt trin, afholdes der et trinmøde med deltagelse af nuværende og kommende trins lærere. På dette møde beskrives undervisningens indhold, "så langt er vi nået indtil nu" og anvendte materialer.

Emneundervisning

Som klasselærer kan det være formålstjenligt at samle flere emner i et undervisningsforløb om "Pubertet" eller "Ungdom", hvor emner som selvværd, kammeratskab, seksualetik, mobiletik, chat, mobning, alkohol og rusmidler, snifning, festkultur, anoreksi og andet kan indgå. Når undervisningsforløbet hedder noget andet end seksualundervisning, kan forventninger afstemmes og usikkerhed undgås.

Billedmaterialer

Der skal tages hensyn til forskellig modenhed, forskellige holdninger og forskellige erfaringer. Et vigtigt anliggende her er anvendelsen af billed- og filmmedierne.

Grundlæggende bør man udvise varsomhed med, og nøje overveje brugen af, fotografisk gengivelse af nøgenhed eller intime situationer. Det kan være en god idé i stedet at anvende enkle sort-hvide stregtegninger af kønsorganer, intimitet og samlejescener, da dette kan være en nænsom måde at snakke om det konkrete liv på et ukonkret plan, som ikke støder eleven.

Derudover er det vigtigt at debattere seksualetikken i diverse film og medier.

Endelig er det vigtigt, at eleverne forholder sig til personlig brug af internet, chat og billeder på nettet. Det kan give anledning til mange spørgsmål og overvejelser, som kan være et brugbart afsæt for undervisningen: Hvilke billeder kan/vil jeg lægge ud af mig selv på internettet? Vil jeg udsende seksuelle signaler? Og hvilken respons kan jeg forvente at få?